УДК 341.01

DOI: <https://doi.org/10.47567/bomivit.1-4.2020.01>

М. О. Баймуратов,

доктор юридичних наук, професор

головний науковий консультант

Інституту законодавства

Верховної Ради України

Заслужений діяч науки і техніки

baymuratov@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4131-1070>

В. П. Ожерельєв,

аспірант кафедри філософії

Національного університету

«Одеська юридична академія»

halsband.v@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9752-0392>

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ НООСФЕРОЛОГІЇ У РОЗРОБЦІ НАУКОВИХ МЕТОДІВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

М. О. Baimuratov,

Doctor of Law, Professor

chief scientific consultant Legislation Institute of

The Verkhovna Rada of Ukraine

Honored Worker of Science and Technology

baymuratov@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4131-1070>

V. P. Ozhereliev,

Post-graduate student of the

Department of Philosophy

National University

"Odessa Law Academy"

halsband.v@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9752-0392>

THE ROLE OF LEGAL NOOSPHEROLOGY IN THE DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC METHODS OF INTERNATIONAL LEGAL FORECASTING

У 2019 року в науково-практичному юридичному журналі «Публічне право» №1 (33) автори опублікували статтю про доцільність розробки єдиної моделі міжнародного публічного права та ноосфери. Таке рішення було прийнято

відповідно до відомим науковим фактом: існування єдиного глобального простору цивілізаційно-правових подій і ноосфери, простір якої можна представити у вигляді топологічного, а систему міжнародного публічного права описати у вигляді «рівноважної поверхні» різноманіття, що диференціюється. Розвиток цих досліджень призвело авторів до усвідомлення існування в системі ноосфери глобальної інформаційно-правової структури, а потім до розробки і створення «топологічної двоконтурної оболонково-ядерної інформаційно-правової моделі ноосфери». Дана модель стала концептуальною основою для проведення подальших досліджень: по розробці системи ноосферного права, методів міжнародно-правового прогнозування та моніторингу «стійкості» інформаційно-правової структури цивілізаційного простору ноосфери. Результати проведених досліджень є теоретичний фундамент для формування і розвитку нової наукової і навчальної міжгалузевої дисципліни: «юридична ноосферологія», яка має найважливіше наукове значення для розробки ефективних методів міжнародно-правового прогнозування. Відзначено, що реалізація природно-правового сценарію «інверсії», у відсутності моніторингу інформаційно-правових процесів в системі ноосфери із застосуванням Моделі, згідно з «теорією катастроф», може привести світову цивілізаційну систему до непрогнозованих за часом, але цілком очікуваних негативних наслідків. Їх настання, в силу непередбачуваності локального людського – точніше, особистісного фактору, може спричинити спонтанну «імплізію» оболонково-ядерної структури ноосфери та її подальший «коллапс».

Ключові слова: ноосфера, англосфера, міжнародне публічне право, аналітична модель, поділ світу, юридична ноосферологія, міжнародно-правове прогнозування, запобігання глобальним гуманітарних катастроф.

In 2019, in the scientific and practical legal journal "Public Law" №1 (33), the authors published an article on the feasibility of developing a single model of international public law and the noosphere. This decision was made in accordance with known scientific facts: the existence of a single global space of civilizational events and the noosphere, the space of which can be represented as a topological, and the system of public international law can be described as an "equilibrium surface" of differentiated diversity. The development of these studies led the authors to the realization of the existence of a global information and legal structure in the noosphere system, and then to the development and creation of a "topological double-circuit shell-nuclear information and legal model of the noosphere." This model became a conceptual basis for further research: to develop a system of noosphere law, methods of international legal forecasting and monitoring the "stability" of the information and legal structure of the civilizational space of the noosphere. The results of the research are the theoretical foundation for the formation and development of a new scientific and educational interdisciplinary discipline: "legal noospherology", which is of paramount scientific importance for the development of effective methods of international legal forecasting. The implementation of the natural-legal scenario of "inversion", in the absence of monitoring of information and legal processes in the noosphere system using the Model, according to the "catastrophe theory", can lead the world civilization system to unpredictable but expected negative consequences is noted. Their onset, due to the unpredictability of the local human – or rather, personal factor, can cause a spontaneous "implosion" of the shell-nuclear structure of the noosphere and its subsequent "collapse".

Keywords: noosphere, anglosphere, international public law, analytical model,

division of the world, legal noospherology, international legal forecasting, prevention of global humanitarian catastrophes.

Постановка проблеми. Створення потужного арсеналу різноманітних методів міжнародно-правового прогнозування (далі – МП-прогнозування) – це найважливіший напрям науково-теоретичної і практичної правової діяльності. Вона необхідна для попередження настання різних кризових ситуацій у світовій цивілізаційній системі за допомогою розробки і превентивного застосування необхідних правових інструментів з метою підтримки глобальних і локальних умов її сталого розвитку [1; 2; 3].

Слід зазначити, що для отримання науково обґрунтованих, – з високою часткою ймовірності достовірних результатів в області МП-прогнозування, необхідно мати у своєму розпорядженні об'єктивні наукові дані про історичний час, умови і причини виникнення системи міжнародного публічного права (далі – МПП). В результаті аналізу інформації, яка була отримана з історико-географічних та історико-правових джерел, автори встановили історичний час, умови і причини виникнення системи МПП, як системи права в глобальному вимірі. Це сталося в пізньому Середньовіччі на стику XV – XVI століть при настанні епохи «великих географічних відкриттів» і початку колоніальних захоплень «заморських територій». Дані події ініціювали процес «поділу світу» і створили умови для переходу локальних цивілізаційних систем від стану регіональної юридизації до їх інтегрального стану – правової глобалізації в просторі ноосфери. Сформовані природним шляхом умови інтеграції цивілізаційних процесів в глобальному просторі ноосфери послужили причиною до формування світової цивілізаційної системи, початку правової глобалізації та виникнення системи МПП в глобальному масштабі [4, с. 33-74; 5, с. 121; 6, с. 11; 7, с. 23; 8, с. 11].

Умовно сферична форма нашої планети і фізико-географічні особливості дислокації материків на геоїді щодо акваторії світового океану, як наслідок розпаду існуючого понад 300 млн. років назад останнього єдиного материка «Пангея», сформували в ноосфері глобальну систему керуючих параметрів – чинників природного середовища [9, с. 26-55]. Згодом, в процесі ноосферогенезу вони детермінували юридизацію глобального простору ноосфери. Спочатку відбувся первинний «поділ світу» – «de facto» на дві умовні півсфери між монархіями Іспанії та Португалії. Потім, як ефект зворотного зв'язку «feed-back», що виник, «status quo» було закріплено між ними «de jure» системою міжнародних двосторонніх договорів [5, с. 121; 6, с. 10-12; 7]. Подальший розвиток процесу колонізації відкритих «нічийних територій», правової глобалізації, інформаційно-правової структуризації і формування системи МПП призвело до виникнення в просторі ноосфери «глобальної топологічної двоконтурної оболонково-ядерної інформаційно-правової структури». Тому авторами була розроблена «глобальна топологічна двоконтурна оболонково-ядерна інформаційно-правова модель ноосфери» (далі – Модель), яка стала основою для створення цілого сімейства подібних моделей, а головне, нової наукової і навчальної міжгалузевої дисципліни – «юридичної ноосферології» (далі – ЮНС). На переконання авторів, дана міжгалузева дисципліна має величезний науковий потенціал, який вони мають намір використовувати в області МП-прогнозування [6, с. 12; 7, с. 23-24; 8, с. 3-6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі проведення подальших юридико-ноосферних досліджень авторами було остаточно встановлено, що наукові

уявлення про існування даної інформаційно-правової структури в системі ноосфери слід визнати концептуальними для організації діяльності в області МП-прогнозування. Юридіко-ноосферний підхід (далі – ЮНП) є аналітичним методом дослідження процесу поєднаного розвитку інформаційно-правової, суб'єктної (речової) і об'єктної (просторової) складових ноосфери. Його реалізація здійснюється за допомогою проекції історико-географічних та інформаційно-правових даних на топологічне різноманіття ноосфери. ЮНП в поєднанні з інформаційно-правовим моделюванням, як науковий метод досліджень, остаточно утвердився в процесі розвитку структури ЮНС. Методи ЮНС здатні зробити вагомий внесок в організацію роботи по МП-прогнозуванню [8, с. 1-24].

Метою статті є визначення ролі і практичних можливостей нової наукової і навчальної міжгалузевої дисципліни – «юридичної ноосферології» – в розробці і розвитку перспективних наукових методів МП-прогнозування.

Виклад основного матеріалу. Спочатку передбачалося використовувати ЮНС в якості теоретичної платформи для активізації розробок зі створення глобальної системи ноосферного права (далі – НСП). Однак в результаті наступних досліджень було встановлено, що процес становлення системи НСП може розвиватися тільки природним шляхом, хоча і на певному, вже існуючому, системному інституційно-правовому фундаменті. Таким природним фундаментом є система МПП, процес подальшої еволюції якої потребує міжнародно-правового (далі – МП) моніторингу. Тому в зв'язку з виниклими – нововиявленими обставинами, автори прийшли до висновку, що систему НСП слід розглядати, як граничний стан системи МПП. Цей структурний інформаційно-правовий стан, який система МПП в результаті інституційної трансформації може досягти в очікуваному і ймовірному майбутньому. Достовірно встановлено, що в процесі свого розвитку в умовах перманентної правової глобалізації з тенденцією розширення до глобально-космічних масштабів, до даного стану неухильно прагне вся система МПП [5; 6; 7; 8].

Отже, з метою попередження можливих кризових ситуацій у світовій цивілізаційній системі виникла практична необхідність в аналітичному інформаційно-правовому супроводі даного процесу в реальному часі – МП-прогнозуванні на всіх стадіях і етапах його історичного розвитку [4, с. 33-93].

У нинішній ситуації, з урахуванням перспектив розвитку системи МПП, звернення до теоретичних природно-правових основ ЮНС, тобто застосування ЮНП в розробці методів МП-прогнозування, слід розглядати, як науково обґрунтоване рішення. Дане рішення має за мету отримання достовірних результатів за допомогою застосування інформаційно-правових моделей, які розроблені на основі ЮНП. Безумовно, така робота повинна поєднуватися з моніторингом процесу ймовірного і очікуваного результату еволюції системи МПП на кожному з окремих етапів його історичного розвитку аж до виникнення в майбутньому системи НСП. Саме з цією метою для моніторингу окремих етапів еволюції МПП на шляху до становлення системи НСП в майбутньому була використана перспективна (з великим потенціалом свого подальшого розвитку) «глобальна топологічна двоконтурна оболонково-ядерна інформаційно-правова модель ноосфери» (далі – Модель). Згідно Моделі: Росія, Індія і Китай є системоутворюючими компонентами євразійського «ядра» ноосфери, а США, Велика Британія та інші держави Британської співдружності – системоутворюючими компонентами «оболонки» ноосфери – «англосфера». [5, с. 122-125; 6; 7; 8].

Дана Модель, розроблена на природно-правовій науковій платформі ЮНС, є унікальним науковим інструментом для дослідження інформаційно-правових явищ і процесів, які протікають між «ядром» і «оболонкою» в двоконтурній – «оболонково-ядерній» системі ноосфери. Вона ілюструє уявлення про інформаційно-правову ієрархічну структуру простору ноосфери і дозволяє в перспективному науковому ракурсі підійти до вивчення, розуміння і усвідомлення закономірностей реальних і очікуваних змін в системі МПП [6; 7].

Навіть не вдаючись до комп'ютерного моделювання, Модель допускає аналіз МП процесів виходячи тільки з особливостей її «топологічної двоконтурної оболонково-ядерної інформаційно-правової структури» [6; 7].

Відповідно до принципу подібності, який проявляється в побудові всіх існуючих «оболонково-ядерних» природних структур, систему МПП на Моделі можна уявити як «еквіпотенційну поверхню» (далі – ЕПП), яка як би відокремлює «ядро» від «оболонки» ноосфери. Факт існування даної поверхні в природних системах, відповідно до теорії подібності, вказує на рівноважні взаємодії між «ядром» і «оболонкою», що може бути застосовано до двоконтурної інформаційно-правової «оболонково-ядерної» структури в системі ноосфери. Наявність ЕПП в стійких оболонково-ядерних фізичних і біофізичних природних структурах, також є ознакою стійкості розвитку «оболонково-ядерної» інформаційно-правової системи ноосфери. Цю функцію (ЕПП) успішно виконує система МПП, яку ми ототожнюємо з поверхнею рівноваги сил (ЕПП), відповідно до її природно-правових функцій, як рівноважної двосторонньої інформаційно-правової поверхні. Щодо даної поверхні у вигляді МПП (ЕПП) відбуваються взаємодії всіх суб'єктів права МПП в системі МПП. Її рівноважний динамічний стан є показником стійкості інформаційно-правових процесів між «ядром» і «оболонкою» в двоконтурній системі ноосфери, з урахуванням системоутворюючих компонентів, що входять в «ядро» і «оболонку», а також їх сателітів – суб'єктів МПП [5, с. 126-127; 6, с. 13-14; 7; 8].

На Моделі система МПП (відповідно до поняттям про ЕПП) представлена сферичним об'єктом у вигляді симплекса поверхонь, який ніби відокремлює «ядро» від «оболонки» ноосфери. Кожен з елементів даної симплектичної поверхні відповідає окремим галузям або інститутам права в системі МПП. Це, згідно Моделі, полегшує МП-прогнозування щодо процесів розвитку кожної окремої галузі або інституту права в системі МПП з урахуванням уявлень про конституційно-економічні конвергентні (дивергентні) тенденції розвитку національних правових (далі – НП) систем щодо системи МПП [5, с. 126-127; 6, с. 13-14; 7; 8].

Вивчення в реальному часі процесу еволюції системи МПП на Моделі, конституційно-економічних перетворень і конвергентних/дивергентних явищ в НП системах суб'єктів МПП щодо самої системи МПП, актуально для пізнання законів «стійкого» розвитку світової цивілізації [1; 2; 3].

Використання Моделі створює сприятливі умови для застосування в роботі по МП-прогнозуванню математичного апарату топології, теорії графів і теорії ігор, а також алгебри кватерніонів. Подальша можлива візуалізація (анімація) процесу правової глобалізації, конституційно-економічних перетворень і конвергенції НП систем, суб'єктів МПП щодо самої системи МПП, являє собою цінний науковий та навчальний додаток до розвитку подібних досліджень і вдосконалення методик викладання юридичних дисциплін [6; 7; 8].

Отже, ЮНС виступає, як джерело новітніх науково-теоретичних –

концептуальних методів, в яких використовуються сучасні природничі та науково-технічні досягнення (зокрема, криміналістики) для ведення досліджень в області МП-прогнозування, в тому числі за допомогою раніше розробленої Моделі [7; 8].

Тому необхідно визначити роль даної Моделі і потенціал її інформаційно-правової еволюції, як Моделі, в дослідженні юридико-ноосферних процесів протягом усього часу існування цивілізаційно-правових явищ на нашій планеті, аж до виникнення в майбутньому системи НСП. Для цього складемо тимчасову шкалу, яка крім історичного часу (історіографії) буде враховувати і просторові перетворення в інформаційно-правовій структурі ноосфери. Початком нашої шкали – буде початок процесу регіональної юридизації простору ноосфери, яка мала місце в ранній історії людства – антропогенезі і тривала до умовної середини тимчасової шкали – явища «поділу світу» на стику XV – XVI століть. Від умовної середини шкали і далі – це розвиток процесу «поділу світу» – початок правової глобалізації, виникнення і розвитку системи МПП і формування глобальної інформаційно-правової структури ноосфери. Згідно Моделі, це відповідає поняттю, яке ввели автори, про «новий осьовий час» (далі – НОЧ) в історії світової цивілізації. Отже, в історіографії можна розглядати МП, яке існувало раніше, тобто до НОЧ, як регіональне МП. Відповідно МП в глобальному вимірі при настанні НОЧ, необхідно розглядати, як відоме класичне МП [4, с. 33-74; 8, с. 12-15].

Отже, умовної серединою шкали – буде «точка фазового переходу» від регіональної юридизації – до правової глобалізації простору ноосфери, за яку можна прийняти початок «поділу світу» на стику XV – XVI століть в пізньому Середньовіччі. «Точка переходу» – це локальна точка біфуркації динамічної інформаційно-правової системи ноосфери – виникнення системи МПП і переходу в фазу формування «глобальної топологічної двоконтурної оболонково-ядерної інформаційно-правової структури». Це фазовий перехід від безлічі локальних інформаційно-правових структур – до глобальної інтегральної структури в системі ноосфери, – перехід системи з одного стану в інший стан і придбання нових – емерджентних властивостей і якостей. Іншими словами – це перехід від регіонально-локальних правових структур – до якісно нового стану ноосфери, для якого стає характерним існування в ноосфері глобально-інтегрованих інституційних правових структур на всіх її системних рівнях [7; 8].

Необхідно зазначити, що відповідно до поняття телеології, вектор процесу правової глобалізації цивілізаційного простору ноосфери традиційно орієнтований природною експансією, так званої, «живої речовини», вершиною якої є біологічний вид *Homo sapiens*. Згідно ЮНС, це «право на захоплення» і «право на володіння» територією, або простором, яке сформувалося в процесі антропогенезу на локальному та регіональному цивілізаційному рівні ноосфери. Однак, в подальшому необхідно враховувати детермінацію цього процесу фізико-географічними особливостями нашої планети, що проявилися у взаємодії материків і світового океану в планетарному просторі, розвитку геокосмічного наукового мислення, створення нових технологій в океанському суднобудуванні, настанні епохи «великих географічних відкриттів» і створенні світової колоніальної системи. Це неминуче призвело до переходу інформаційно-правової структури ноосфери від стадії регіональної юридизації – до правової глобалізації, яка триває вже протягом більше 500 років. Тому ми змушені погодитися, що правова глобалізація є наслідком невідворотного і закономірного природного процесу експансії «живої речовини» в її

вищій формі – біологічного виду *Homo sapiens* в геокосмічному просторі. Даний процес, що почався в антропогенезі та отримав продовження в ноосферогенезі, призвів до перетворення інформаційно-правової та геополітичної структури простору ноосфери. Він протікав, згідно з науковими поняттями ЮНС і «Вченням про ноосферу» академіка В.П. Вернадського: під впливом «наукової думки [науково-правової думки], як планетарного явища» [10; 11; 12; 13; 14; 15, с. 31-43; 16].

Отже, головною метою юридичної ноосферології є пізнання законів сталого розвитку інформаційно-правової структури цивілізаційного простору ноосфери, згідно Моделі [6; 7; 17; 18]. Характерно, що при цьому, необхідно враховувати не лише динаміку правової глобалізації, як односпрямований експонентний процес, але і ймовірний процес інверсії «ядра» і «оболонки» ноосфери. На ймовірний розвиток сценарію інверсії «ядра» і «оболонки» ноосфери, згідно Моделі, вказує, в першу чергу, геополітична активність Китаю зі створення «нових територій» у вигляді штучних островів і МП відповідна реакція США на дії Китаю. На це вказують і інші, подібні до них явища, які на тлі перманентного «поділу світу» і узаконення «нових територій» пов'язані зі спробами Росії і Китаю в виході з «зони долара» і створення нової – власної системи банківських розрахунків, замість існуючої системи SWIFT [5; 6; 7; 8].

Тому, в даний час, головне завдання юридичної ноосферології автори бачать в розробці ефективних наукових методів моніторингу «топологічної двоконтурної оболонково-ядерної інформаційно-правової структури» ноосфери і МП-прогнозуванні. Зокрема, вони виражаються у виявленні на всіх стадіях еволюції інформаційно-правової структури ноосфери характерних ознак очікуваного процесу інверсії «ядра» і «оболонки» ноосфери. Не слід забувати про необхідність правового супроводу процесу «інверсії», якщо вона відбудеться. Необхідно відзначити, що не менш важливим завданням є попередження правовими інструментами, згідно Моделі, іншого ймовірного сценарію: «імплузії» і подальшого «колапсу» світової цивілізаційної системи ноосфери [5, с. 127; 17; 18; 19; 20; 21].

Такий сценарій пов'язаний з прискоренням процесу реструктуризації геополітичного інформаційно-правового простору ноосфери при перманентному «розділі і переділі світу» за формулою «від захоплення території – до її узаконення» (через окулярну або ефективну окупацію з подальшою легалізацією). Реалізація природно-правового сценарію «інверсії», у відсутності моніторингу інформаційно-правових процесів в системі ноосфери із застосуванням Моделі, згідно з «теорією катастроф», може привести світову цивілізаційну систему до непередбачуваних за часом, але цілком очікуваних негативних наслідків. Їх наступ, в силу непередбачуваності локального людського – точніше, особистісного фактору, може спричинити спонтанну «імплузю» оболонково-ядерної структури ноосфери та її подальший «колапс». Подібний сценарій неминуче призведе світову цивілізацію до деструктивних змін на всіх системних рівнях ноосфери, зокрема, розпаду інформаційно-правової структури ноосфери – самоліквідації всіх інститутів МПП-НП і викличе глобальну гуманітарну катастрофу [5, с. 127; 8, с. 11-15].

Висновки. Результати наукових досліджень, які проведені авторами даної статті, об'єктивно підтверджують:

актуальність застосування даної Моделі в умовах правової глобалізації (в контексті поняття юридичної ноосферології) для наукової діяльності з МП-прогнозуванню і попередженню можливих глобальних гуманітарних катастроф;

можливість ефективного застосування в юридико-ноосферних дослідженнях на Моделі математичного апарату топології, теорії подібності, теорії ігор, графів, матриць, груп, алгебри кватерніонів і комп'ютерного моделювання;

доцільність розвитку «юридичної ноосферології», як наукової і навчальної дисципліни – теоретичного природно-правового фундаменту, який необхідний для моніторингу процесу формування системи ноосферного права;

необхідність впровадження понять і методів юридичної ноосферології, як універсального наукового та навчального додатків, до розвитку і вдосконаленню методик викладання всіх юридичних, соціальних та природничих навчальних дисциплін.

Список використаних джерел:

1. Декларация Конференции Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды (Стокгольмская декларация) 1972 года и Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию 1992 года. URL: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/dunche/dunche_r.pdf
2. Конференция Организации Объединенных Наций по устойчивому развитию "Рио+20" 19 января 2012 года. URL: https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB130/B130_36-ru.pdf
3. Резолюція Генеральної Асамблеї про Перетворення нашого світу: Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року 25 вересня 2015. URL: <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015>
4. Баймуратов М. А. Международное публичное право : учебник. Харьков : ООО «Одиссей», 2007. 704 с.
5. Баймуратов М. А., Ожерельев В. П. Міжнародне публічне право і ноосфера: на шляху до створення єдиної аналітичної моделі. *Публічне право*. 2019. №1 (33). С. 120-130. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/33/pdf/pp-2019-33-14.pdf>
6. Баймуратов М. А., Ожерельев В. П. Роль топологічної двоконтурної моделі ноосфери в дослідженні процесів правової глобалізації. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. №1. С. 8-18. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1770/1651>
7. Баймуратов М. А., Ожерельев В. П. Топологічна інформаційно-правова структура ноосфери – концептуальна основа ноосферного права. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 4. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1826/1706>
8. Баймуратов М. А., Ожерельев В. П. Юридична ноосферологія як наукова і навчальна дисципліна: об'єкт, предмет і методи досліджень. *Соціальний Калейдоскоп*. 2020. Том 1. № 1. URL: <https://socialcaleidroscope.org.ua/index.php/journal/article/view/10/8>
9. Фролов В. Т. Литология. Книга 3. Учебное пособие. Москва : Изд-во МГУ. 1995. 352 с.
10. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление. Москва : Наука, 1991. 271 с.
11. Вернадский В. И. Несколько слов о ноосфере. *Успехи современной биологии*. 1944. № 18, Вып. 2. С. 113-120.
12. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера. Москва: «Наука», 1989. 261 с.

13. Рулан Норбер. Юридическая антропология : учебник для вузов. Москва : Изд-во НОРМА. 1999. 310 с.
14. Ковлер А. И. Антропология права : учебник для вузов. Москва : Изд-во НОРМА. 2002. 467 с.
15. Международное публичное право : учебник. Изд. 2-е, переработ. и доп. / под ред. К. А. Бекяшева. Москва : «Проспект», 1999. 640 с.
16. Урсул А. Д. Космическое продолжение глобальных процессов. *Пространство и время*. 2012. № 2 (8). С. 17-23.
17. Урсул А. Д. На пути к ноосферной цивилизации: взаимосвязь цивилизационных и ноосферных исследований. *Политика и общество*. 2014. № 12 (120). С. 1501-1520.
18. Урсул А. Д., Урсул Т. А. Цели перехода к устойчивому развитию человеческой цивилизации. Знание. Понимание. Умение. *Гуманитарные науки: теория и методология*. 2016. № 2. С. 65-72.
19. Мезенцев Ю.Л. Ноосферное мировоззрение – стратегия выживания современной цивилизации. *Учёные записки Таврического национального университета им. В. В. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. 2011. Том 24 (63). № 3. С. 309-316.
20. Ноосферный проект социоприродной эволюции: поиск алгоритмов устойчивости : коллективная монография / отв. ред. проф. Д. Е. Муза. Донецк : ДонНТУ, Технопарк ДонНТУ УНИТЕХ, 2014. 288 с.
21. Жарков В. О. Концептуальні засади формування сталого розвитку в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 1. С. 137-145.

References:

1. *Deklaracija Konferencii Organizacii Ob#edinennyh Nacij po problemam okružhajushhej cheloveka sredi (Stokgol'mskaja deklaracija) 1972 goda i Rio-de-Zhanejrskaja deklaracija po okružhajushhej srede i razvitiju 1992 goda* [Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (Stockholm Declaration) 1972 and Rio Declaration on Environment and Development 1992]. URL: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/dunche/dunche_r.pdf [in Russian].
2. *Konferencija Organizacii Obedinennyh Nacij po ustojchivomu razvitiju "Rio+20" 19 janvarja 2012* [United Nations Conference on Sustainable Development "Rio + 20" January 19, 2012]. URL: https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB130/B130_36-ru.pdf [in Russian].
3. *Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON pro Peretvorennia nashoho svitu: Poriadok dennyi v haluzi staloho rozvytku na period do 2030 roku (pryiniata 25 veresnia 2015 roku)* [UN General Assembly Resolution on the Transformation of Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development (adopted on 25 September 2015)]. URL: <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015> [in Ukrainian].
4. Bajmuratov, M. A. (2007). *Mezhdunarodnoe publichnoe pravo: uchebnik* [Public International Law: Textbook]. Kharkiv: ООО «Одиссей». [in Russian].
5. Baimuratov, M. A., Ozhereliev, V. P. (2019). *Mizhnarodne publichne pravo i noosfera: na shliakhu do stvorennia yedynoi analitychnoi modeli* [International public law and the noosphere: on the way to creating a unified analytical model].

Publichne pravo [Public law], no. №1 (33), 120-130. [in Ukrainian].

6. Baimuratov, M. A., Ozhereliev, V. P. (2020). Rol topologichnoi dvokonturnoi modeli noosfery v doslidzhenni protsesiv pravovoi hlobalizatsii [The role of the topological two-loop model of the noosphere in the study of the processes of legal globalization]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine], no. 1, 8-18. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1770/1651> [in Ukrainian].

7. Baimuratov, M. A., Ozherelev, V. P. (2020). Topologichna informatsiino-pravova struktura noosfery – kontseptualna osnova noosfernoho prava [The topological information and legal structure of the noosphere is the conceptual basis of noosphere law]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine], no. 4. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1770/16551651> [in Ukrainian].

8. Baimuratov, M. A., Ozherelev, V. P. (2020). Yurydychna noosferolohiia yak naukova i navchalna dystsyplina: ob'ekt, predmet i metody doslidzhen [Legal noospherology as a scientific and educational discipline: object, subject and research methods]. *Sotsialnyi Kaleidoskop* [Social Kaleidoscope], vol. 1, no. 1. URL: <https://socialcaleidoscope.org.ua/index.php/journal/article/view/10/8> [in Ukrainian].

9. Frolov, V. T. (1995). *Litologija. Kniga 3. Uchebnoe posobie* [Lithology. Book 3. Tutorial]. Moscow: Izd-vo MGU. [in Russian].

10. Vernadskij, V. I. (1991). *Nauchnaja mysl' kak planetnoe javlenie* [Scientific thought as a planetary phenomenon]. Moscow: Nauka. [in Russian].

11. Vernadskij, V. I. (1944). Neskol'ko slov o noosfere [A few words about the noosphere]. *Uspehi sovremennoj biologii* [Advances in modern biology], no. 18, iss. 2, 113-120. [in Russian].

12. Vernadskij, V. I. (1989). *Biosfera i noosfera* [Biosphere and noosphere]. Moscow: «Nauka». [in Russian].

13. Rulan, Norber. (1999). *Juridicheskaja antropologija: uchebnik dlja vuzov* [Legal anthropology: textbook for universities]. Moscow: Izd-vo NORMA. [in Russian].

14. Kovler, A. I. (2002). *Antropologija prava: uchebnik dlja vuzov* [Anthropology of law: textbook for universities]. Moscow: Izd-vo NORMA. [in Russian].

15. Bekjashev, K. A. (ed.) (1999). *Mezhdunarodnoe publichnoe pravo: uchebnik* [Public International Law: Textbook]. Moscow: «Prospekt». [in Russian].

16. Ursul, A. D. (2012). Kosmicheskoe prodolzhenie global'nyh processov [Cosmic continuation of global processes]. *Prostranstvo i vremja* [Space and time], no. 2 (8), 17-23. [in Russian].

17. Ursul, A. D. (2014). Na puti k noosfernoj civilizacii: vzaimosvjaz' civilizacionnyh i noosfernyh issledovanij [Towards a noospheric civilization: the relationship between civilizational and noospheric research]. *Politika i obshchestvo* [Politics and society], no. 12 (120), 1501-1520. [in Russian].

18. Ursul, A. D., Ursul, T. A. (2016). Celi perehoda k ustojchivomu razvitiyu chelovecheskoj civilizacii. Znanie. Ponimanie. Umenie [Goals of the transition to sustainable development of human civilization. Knowledge. Understanding. Skill]. *Gumanitarnye nauki: teorija i metodologija* [Humanities: theory and methodology], no.

2, 65-72. [in Russian].

19. Mezencev, Ju. L. (2011). Noosfernoe mirovozzrenie – strategija vyzhivaniya sovremennoj civilizacii [Noospheric worldview – a strategy for the survival of modern civilization]. *Uchjonye zapiski Tavricheskogo nacional'nogo universiteta im. V.V. Vernadskogo. Serija «Filologija. Social'nye kommunikacii»* [Scientific notes of the Tavrichesky National University named after V.V. Vernadsky. Series “Philology. Social communications”], vol. 24 (63), no. 3, 309-316. [in Russian].

20. Muza, D. E. (ed.) (2014). *Noosfernyj proekt socioprirodnoj jevoljucii: poisk algoritmov ustojchivosti: kollektivnaja monografija*. Donetsk: DonNTU, Tehnopark DonNTU UNITEH. [in Russian].

21. Zharkov, V. O. (2020). Kontseptualni zasady formuvannia staloho rozvytku v Ukraini [Conceptual bases of formation of sustainable development in Ukraine]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine], no. 1, 137-145. [in Ukrainian].